

el-Melik en-Nâsir Nâsireddîn Muhammed b. Kalavun (1310-1341) (III. Saltanatı)

en-Nâsir Muhammed Suriye'den Kâhire'ye doğru yürüyüşünde geçtiği her yerde sıcak bir hüsnü kabul ve sevinçle karşılandı. Sonunda Mısır'a ulaşıp üçüncü ve son kez Memlûk tahtına oturdu. en-Nâsir Muhammed'in bu üçüncü saltanatı, gerek onun hususi hayatında, gerekse Mısır ve Memlûklerin tarihinde fevkalâde mühim bir yer tutar. en-Nasır gerçek şahsiyetini ortaya koydu; bütün devlet işlerini eline alarak ümerânın kendisine tahakküm etmesine müsaade etmedi. en-Nâsir Muhammed'in bu üçüncü saltanatı otuz bir yıl devam etmiş olup (1310-1341) kendisinden önceki ve sonraki sultanlardan hiç birisi bu kadar uzun müddet saltanat sürmemişti. Uzun saltanatı esnasında en-Nâsir Muhammed, Suriye'deki Haçlı kalıntıları kovmuş; İlhanlıları yenerek onların arz ettiği tehlikeyi bertaraf etmiş; içeride sükûn ve istikrarı temin ederken dışarıda ise devletin itibarını yükseltmek ve Memlûk Devleti'ni en geniş hudutlarına ulaştırmak gibi başarılarıyla Mısır halkının kalbinde yer etmişti. Tarihçiler onu tedbirli, heybetli, düşmanlarına karşı amansız, herkesin kendisine itaat ettiği, devlet işlerini sımsıkı elinde tutan, deha sahibi bir sultan olarak tavsif ederler.

en-Nâsir Muhammed'in devleti tek başına idare ettiği bu üçüncü ve uzun süren saltanatı esnasında kurulan nizam sayesinde memleketin iktisadi durumu da fevkalâde gelişti. Onun zamanında yapılan cami, medrese, han, hamam, çeşme ve sarayların pek çoğu bugün Mısır ve Suriye'de hâlâ ayakta. Tarihçinin dediği gibi o "İmarı seven bir sultandı. Her gün üç yüz elli altın dinâra tekabül eden yedi bin gümüş dirhem meblağı imar için sarf ediyordu".

en-Nâsir Muhammed'in devri memlûk nizamının olgunlaştığı, hükümet dairelerinin oturduğu, idarede bir çok yeniliklerin ve gelişmelerin vuku bulduğu, bazı büyük vazifelerin kaldırılıp -mesela nâibü's-saltanalık ve vezâret- bazı yeni vazifelerin getirildiği -mesela nâzirü'l-hasslık- bir devirdir. en-Nâsir Muhammed bunlara ek olarak gelir kaynaklarını da düzeltilmiş ve iktisadi gelişmeye bağlı olarak devletin geliri de artmıştır.

Bütün bu işleri yaparken en-Nâsir Muhammed, kendisine yürekten bağlı ümerânın desteğinden faydalanmıştır. Ancak ümerâyaya karşı içinde bir ukde bulunan en-Nâsir onlarla münasebetlerinde devamlı şekilde şüpheli muhafaza etmiş ve yükselttiği herhangi bir emîrin nüfuzunun arttığını görünce, onu bir vesile ile tesirsiz hale getirmeyi de bilmiştir. Bunun en bariz örneği Dımaşk nâibliğine getirdiği Şemseddîn Kara Sungur ve bütün Suriye'nin valiliğini verip pek çok unvanlar ilâve ettiği hatta sıhriyet kurduğu Emîr Tengiz'e karşı yaptıklarında görülmektedir.

el-Melik en-Nâsir Nâsireddîn Muhammed'in Oğullarının Saltanatı (1341-1361)

Memlûkler saltanatın veraset yoluyla babadan oğula geçmesi kaidesine inanmamakla birlikte, en-Nâsir Muhammed de kendi neslinden gelenlerin sultan olması konusunda seleflerinden daha az istekli değildi. Bu sebeple sağlığında oğullarından Anûk'u vâliht ilan etmişti (1331). Fakat Anûk'un ölümü üzerine ümerâyı toplayarak diğer oğlu Ebu Bekir'in kendisinden sonra sultan yapılması için söz almıştı.

en-Nâsır Muhammed'in ölümü ile (7 Haziran, 1341) Memlûk Devleti, tarihinin yeni bir dönemine girdi. Bu devir en-Nâsır Muhammed'in oğulları ve torunlarının devridir. Bahrî Memlûklerin çöküşüne ve Burcî Memlûklerin saltanatı ele geçirmesine kadar (1382) devam eden bu devrin en bariz vasfı en-Nâsır Muhammed'in oğul ve torunlarından çoğunun yaşlarının küçüklüğü sebebiyle ümerânın elinde oyuncak olmaları, ümerânın nüfuzunun artması, emîrler arasındaki bitmez-tükenmez çekişmeler ve sultanların kısa sürelerle sık sık değişmeleridir. en-Nâsır Muhammed'in oğullarının hüküm sürdüğü yirmi yıl zarfında (1341-1361) sekiz hükümdar gelip geçmiştir. Bunlar:

- el-Melik el-Mansûr* Seyfeddîn Ebû Bekir (7 Haziran 1341-6 Ağustos 1341)
- el-Melik el-Eşref* Alâeddîn Küçük (6 Ağustos 1341-10 Ocak 1342)
- el-Melik en-Nâsır* Şihâbeddîn Ahmed (10 Ocak 1342-27 Haziran 1342)
- el-Melik es-Sâlih* İmâmeddîn İsmâîl (27 Haziran 1342-4 Ağustos 1345)
- el-Melik el-Kâmil* Seyfeddîn Şabân (4 Ağustos 1345-19 Eylül 1346)
- el-Melik el-Muzaffer* Zeyneddîn Hacı (19 Eylül 1346-16 Aralık 1347)
- el-Melik en-Nâsır* Bedreddîn Hasan (18 Aralık 1347-12 Ağustos 1351) (I. saltanatı)
- el-Melik es-Sâlih* Selâhaddîn (12 Ağustos 1351-20 Ekim 1354)
- el-Melik en-Nâsır* Bedreddîn Hasan (20 Ekim 1354-17 Mart 1361) (II. saltanatı)

en-Nâsır Muhammed'in oğullarının hüküm sürdüğü bu müddet zarfında Mısır memlûk ümerâsının yağmasına maruz kalmış ve ümerâ çocuk veya genç sultanlarla istedikleri gibi oynamıştır. Bu devirde Mısır'da da pek çok can alan Kara Veba'dan (1349) başka dikkati çeken bir şey yoktur. Şiddeti, doğuda ve batıda verdiği zarar bakımından Kara Veba kadar hiçbir veba tarihçileri meşgul etmemiştir. el-Makrizî, bu vebâyı şöyle anlatır: "Bu veba bir iklimde görülüp diğer iklimde görülmeyen cinsten değildir. Aksine bütün yeryüzünü ve bütün insanoğullarını hatta denizlerdeki balıkları, gökyüzündeki kuşları ve ormanlardaki vahşî hayvanları dahi tesiri altına almıştır." Tarihçi bu hastalığın Moğolistan'da nasıl ortaya çıktığını, oradaki bütün insanları ve hayvan varlığını helâk ettikten sonra Moğolistan üzerinden doğuya ve batıya nasıl yayıldığını, Suriye ve Mısır'a nasıl geldiğini anlatır. Bu hastalığın belirtisi kulak arkasında ve koltuk altında çıkan küçük bir sivilce olup buna yakalanan kişi, kısa bir müddet sonra kan tükürmeye başlıyor ve birkaç saat sonra da ölüyordu.

en-Nâsır Muhammed'in oğulları devrinde bu veba Suriye ve Mısır'da da yayılmış ve her gün binlerce kişi ölmüştü. Öyle ki, toprağı işleyecek kimse kalmamıştı. Sultan ve ümerâ bundan kurtulmak için Kâhire'den kaçmışlar; işlenmeyen topraklar kıraçlaşıp çarşı pazar da alış-veriş durmuş ve hiçbir şeyi alıp-satan kalmamıştı. İnsanlar işlerini güçlerini ve sanatlarını terk etmişler, düğünler eğlenceler iptal edilmiş ve her yere hüznün çökmüştü.

el-Melik en-Nâsır Nâsireddîn Muhammed'in Torunları Devri (1361-1382)

el-Melik en-Nâsır Bedreddîn Hasan'ın ikinci kez getirildiği saltanattan azledilerek yerine Hacı'nın oğlu Selâhaddîn Muhammed'in sultan ilân edilmesiyle (17 Mart, 1361) en-Nâsır

Muhammed'in torunlarının devri başladı. Bunlar 1361-1382 yılları arasında ard arda hüküm süren dört kişidirler:

-el-Melik el-Mansûr Selâhaddîn Muhammed b. Hacı (17 Mart 1361-30 Mayıs 1363)

-el-Melik el-Eşref Zeyneddîn Şabân b. Hüseyin (30 Mayıs 1363-14 Mart 1377)

-el-Melik el-Mansûr Ali b. Şabân b. Hüseyin (14 Mart 1377-19 Mart 1381)

-el-Melik es-Sâlih Zeyneddîn Hacı b. Şabân b. Hüseyin (20 Mart 1381-26 Kasım 1382)

el-Melik en-Nâsır Muhammed'in torunlarının devri de tıpkı oğullarıninki gibidir. Sultanlar çocuk yaşadılar; ümerânın nüfuzu güç ve şevketi artırmış ve ümerâ arasındaki rekabet memlûk taifesine de sıçramış ve çatışmalar Kâhire sokaklarına taşmış ve ülke şiddetli bir kargaşaya sürüklenmiştir.

Bu istikrarsız dönemde Çerkez Memlûklerinin gücü artmış ve memlûk grupları arasındaki mücadelede bunlar son raundu kazanarak devleti ele geçirmişler ve Kalavun ailesinin inkırazı ile Bahri Memlûklerin Memlûk Devleti'ndeki hâkimiyeti de sona ermiştir. Bu devirde ahlaki çöküntü şiddetlenmiş ve bizzat sultanlar ve ümerânın ileri gelenleri huzursuzluk kaynağı olmuşlardır. Sükûn ve istikrar bozulmuş, üretim düşmüş, halk fakirleşmiş ve şikâyetler artmıştır.